

YEGAH MUSICOLOGY JOURNAL

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ymd>

e-ISSN: 2792-0178

Article Type / Makalenin Türü : Research Article / Araştırma Makalesi
Date Received / Geliş Tarihi : 06.09.2025
Date Accepted / Kabul Tarihi : 06.11.2025
Date Published / Yayın Tarihi : 31.12.2025
DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1779318>
e-ISSN : 2792-0178

This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. / İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

DEVLET OPERA VE BALESİNDE SAHNELENMİŞ TÜRK BALE YAPITLARI (1960–2025)

GÜLEÇ, Elif Sanem¹, GÜLEÇ, İbrahim Şevket²

ÖZ

Çalışma, 1960–2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenen bale eserlerimizi tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yeşilköy Bale Akademisi 1950’de yürürlüğe giren yasayla Ankara Devlet Konservatuarının bir bölümü olarak eğitime başlamıştır. Türkiye’de klasik balenin ilk kuşağı olan bu genç topluluk, Devlet Tiyatrosu Bale Bölümünü oluşturmuştur. Sahnelenen ilk Türk bale eseri, Ferit Tüzün’ün Çeşmebaşı balesidir. Araştırma betimsel bir çalışmadır ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. İncelenen yapıtlar üç başlık altında gruplandırılmıştır. Birinci grupta; orkestra, piyano, yaylı sazlar ve benzer eserlerden baleye uyarlanarak üzerine konular bulunmuş bale yapıtları, ikinci grupta konusunu Türk kültüründen alan; halk hikâyelerini, tarihi karakterleri, tarihi olayları içeren yapıtlar, üçüncü grupta insana dair sorunları irdeleyen özgün eserler yer almaktadır. Eser sayıları incelendiğinde; Türk kültürüne

¹Prof., İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Sahne Sanatları Bölümü, Opera Anasanat Dalı, elif.gulec@istanbul.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9288-3255>

²Dr. Öğr. Üyesi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, isgulec@erbakan.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7961-5715>

dayalı 24, çalgı müziğinden uyarlanan 13, özgün konulu 22 eser saptanmıştır. Yapıtlar sahnelenme tarihlerine göre incelendiğinde; 1960–2000 yılları arasında toplam eser sayısı 25 iken, 2000–2025 yılları arasında 34 eserle belirgin bir artış olduğu tespit edilmiştir. İçerik açısından incelendiğinde birinci ve ikinci grup eserlerin folklor unsurları barındırdığı, üçüncü grup eserlerin koreografların dünyayı yorumlama şeklinin bir ifadesi olduğu görülmüştür. Araştırmada, bale sanatında kimlik sahibi olunabilmesi için, kültür değerlerimizi temel alan eserlerin yaratıcı sanatçılar ve yöneticilerle gerçekleştirebileceği sonucuna varılmıştır. Çalışma, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün arşiv çalışmalarına ve bu alanda çalışacak araştırmacılara katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dönemi, Devlet Opera ve Balesi, Dame Ninette de Valois, Türk bale yapıtları, Türk koreograflar.

TURKISH BALLET WORKS STAGED AT THE STATE OPERA AND BALLET BETWEEN 1960 AND 2025

ABSTRACT

The study aims to identify the ballet works staged at the State Opera and Ballet between 1960 and 2025. The Yeşilköy Ballet Academy began its education in 1950 as a department of the Ankara State Conservatory, following the enactment of the relevant law. This young ensemble, the first generation of classical ballet in Türkiye, went on to form the Ballet Department of the State Theatre. The first Turkish ballet work to be staged was *Çeşmebaşı*, composed by Ferit Tüzün.

The research is descriptive in nature, employing the document analysis method, one of the qualitative research approaches. The works examined are grouped under three categories. The first group consists of ballet works adapted from orchestral, piano, string, and similar compositions, with added narrative content. The second group includes works drawing on Turkish culture, incorporating folk tales, historical figures, and historical events. The third group comprises original works that explore issues relating to the human condition. When the number of works is examined, 24 based on Turkish culture, 22 with original subjects, and 13 adapted from instrumental music were identified. According to their staging dates, 25 works were determined between 1960 and 2000, and 34 works between 2000 and 2025, a notable increase in production and staging in the latter period was observed.

According to the findings, folkloric elements are particularly prominent in the first and second groups, while the third group reflects choreographers' interpretations of the world. The study concludes that in order for ballet to acquire a distinct identity, works grounded in cultural values must be realized through the collaboration of creative artists and administrators.

In conclusion this research is significant in that it contributes to the archival studies of the General Directorate of State Opera and Ballet.

Keywords: Republican period, State Opera and Ballet, Dame Ninette de Valois, Turkish ballet works, Turkish choreographers.

GİRİŞ

Dame Ninette de Valois (1898-2001), Yeşilköy Bale Akademisini 1948'de kurmadan on dokuz yıl önce, Rus balerin Evdokia Lydia Krassa Arzumanova (1897- 1988) Atatürk tarafından Ankara'ya çağırılmış ve görüşlerine başvurulmuştur. Arzumanova ve öğrencilerinin Türkiye'deki ilk gösterileri Casa d'Italia salonunda 8 Kasım 1931'de sahnelenmiştir. 1941'de Tepebaşı Belediye Konservatuvarında ders vermeye başlayan Arzumanova, aynı yılın sonunda Eminönü Halkevinde ilk Bediî Raks Okulunu kurmuştur. "*Eminönü Halkevi Bediî Raks Okulunun ilk temsili, Ankara Halkevinde sahneye koyulan, Ahmet Adnan Saygun'un, koreografisi Arzumanova tarafından hazırlanan Bir Orman Masalı'dır*" (Deleon, 1998: 25).

1947 yılında, Sadler's Wells (Royal Ballet) Balesinin yöneticilerinden Ninette de Valois, hükümetin çağrısıyla incelemelerde bulunmuş ve Yeşilköy Bale Akademisinin kuruluşuna öncülük etmiştir. Yöneticiliğini Sadler's Wells Balesinden Joy Newton, eğitim çalışmalarını Audrey Knight'ın yürüttüğü okul, 6 Ocak 1948 tarihinde açılmıştır. Akademi 1950'de Ankara Devlet Konservatuvarına bağlanmıştır. "*Bölümün ilk gösterisi, koreografisini Joy Newton'un gerçekleştirdiği, müziği Bülent Arel'e ait Tiroliyen Dansı/Bale Süiti ve Ulvi Cemal Erkin'in geleneksel Türk halk danslarından oluşan Keloğlan (1950) dramatik balesidir*" (Deleon, 1988: 41-44).

Ankara Devlet Konservatuvarı Bale Bölümü 1956'da yedi, 1957'de üç, 1958'de on beş mezun vermiştir. Bu genç topluluk, Devlet Tiyatrosu Bale Bölümünü oluşturmuş, 1960 yılında Robert Harrold'un koreografisiyle Manuel de Falla'nın El Amor Brujo yapıtını sahnelemiştir. Sahnelenmiş ilk Türk eser, Ninette de Valois'nın koreografisiyle, Ferit Tüzün'ün Çeşmebaşı (Bir Türk Fantezisi) balesidir. 1950-1974 yılları arasında balemizde İngiliz ekolü etkisi vardır. De

Valois'nın, Türk balesini Türk yöneticilerin yönetmesi düşüncesi Aydın Gün'ün desteğiyle uygulamaya geçirilmiştir. İlk Türk koreograf Sait Sökmen, Çark balesini 1968'de sahneye koymuştur. 1973-1974 döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 50. yıldönümünde konuk İngiliz sanatçıların yönetsel etkileri azaltılmıştır. Hüsnü Sunal ve Evinç Sunal ballet-master ve ballet-mistress unvanlarına yükseltilmişlerdir (Deleon, 1988:44).

Cumhuriyetin ilanıyla sahne sanatları, toplumsal dönüşümün temel göstergeleri arasında değerlendirilmiş ve bu doğrultuda, sanat kurumlarının oluşturulmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. *“1969’da Bale Bölümü tiyatrodan ayrılarak Devlet Opera ve Balesi adını almıştır. Ankara ve İstanbul Müdürlüklerinin (1970) ardından; İzmir (1981), Mersin (1992), Antalya (1999) ve Samsun (2008) müdürlüklerinin bale baş koreografıkları kurulmuştur. Klasik balenin dışında ilk modern dans topluluğu Kültür Bakanlığına bağlı olarak 1992 yılında, Birim Dans Tiyatrosu 2008 yılında Ankara’da çalışmalarına başlamıştır* (Opera Bale Dergisi, 2016: 7-8).

Amaç ve Önem

Çalışma, 1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenen bale eserlerimizi tespit edip incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün arşiv çalışmalarına ve bu alanda çalışacak araştırmacılara katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Problem Durumu

1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenen Türk bale eserlerinin belirlenmesi, bu eserlerin sahneye konulma tarihleri ile içeriklerinin incelenmesi çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Alt Problemler

1. 1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenen Türk bale eserleri nelerdir?
2. 1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenen Türk bale eserlerinin sahnelenme tarihleri nelerdir?
3. Orkestra, piyano, yaylı çalgılar ve benzeri eserlerden uyarlanan Türk bale yapıtları hangileridir ve içerikleri nelerdir?
4. Konusunu Türk kültüründen alan Türk bale yapıtları hangileridir ve içerikleri nelerdir?
3. Özgün konuları işleyen Türk bale yapıtları hangileridir ve içerikleri nelerdir?

Evren

1960 yılından 2025 yılına kadar bestelenmiş Türk bale eserleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

Sınırlılıklar

Çalışma, Devlet Opera ve Balesi tarafından sahnelenen Türk bale eserleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada konusu hakkında bilgiye ulaşamadığımız eserler arasında; Bülent Arel'in (1919-1990) Pompetta (Baleler Geçidi /Bale Bir Tablo) (KBY, 2009: 184), Bülent Arel'in François Couperin'le adı geçen Esrarlı Engeller (La Barricades Mysterieuses) (Baleler Geçidi/ Bale Bir Tablo) (KBY, 2009: 181) ve Nevit Kodallı'nın İkili (Pas De Deux) (KBY, 2009: 638) yer alır.

YÖNTEM

Çalışma betimsel bir çalışmadır ve nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. *“Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir”* (Sak vd., 2021: 228). Araştırmada verilerin toplanılmasında yazılı kaynak ve veri tabanlarına başvurulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1’de çalışmada yer alan tüm eserler içeriklerine göre ayrılmıştır.

Orkestra, Piyano, Yaylı Çalgılar ve Benzeri Yapıtlardan Uyarlanan Eserler	Konusunu Türk Kültüründen Alan Eserler	Özgün Konuları İşleyen Eserler
Çeşmebaşı	Bir Kumru Masalı	Oluşum
Andante Allegro	Hürrem Sultan	Bulutlar Nereye Gider
Köçekçe	Deli Dumrul	İnsanın Yükselişi
Anadolu’da Gece	Çoban Yıldızı	İnsan İnsan
Pembe Kadın	Hıdırellez	İnsancık
Hançerli Hanım	Milli Egemenlik Destanı	Sevginin Bedeli
Güzelleme	Yoz Döngü	Judith
Ebru	Saray Eğlenceleri	Hayal Yolcuları
Sinfonietta	Emrah ile Selvihan	Münasebetler
Çoğul	Yunus (Mânâ)	Kendine Yolculuk
Bodrum Aşkı	Alaz ile Cemre	Guguk Kuşu
Dansın Rengi	Yunus Emre	Dino ile Ceren
Düğün	Töre	Çizmeli Kedi
	Çakırcalı Efe	Hayatın İçinden
	Mavi Gözlü Dev	Kontrast
	Nazım’la Dans	Gelin
	Kösem Sultan	Nox

Çağrı	İstanbul
Kerbela	Aspendos Yüzyılların Aşkı
Piri Reis	Dahi Dacli
Hüsn-ü Aşk'a Dair	İnsan-E
Çanakkale Şehitleri	R.A.M
V. Murad	
Türk Hamamı	
Toplam: 13	24
22	

Tablo 1. 1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenmiş Türk bale eserleri

Tablo 2’de çalışmada yer alan tüm eserlerin sahnelenme tarihine göre gruplandırılması yapılmıştır.

1960-1980 Arasında Sahnelenmiş Eserler	1980-2000 Arasında Sahnelenmiş Eserler	2000-2025 Arasında Sahnelenmiş Eserler
Çeşmebaşı: 19 Şubat 1965 (KBY, 2009: 210)	Anadolu’da Gece: 1990 (İDOB, 1990)	Andante Allegro: 6 Şubat 2004 (İDOB, 2004b)
Pembe Kadın: 3 Temmuz 1973 (KBY, 2009: 381)	Deli Dumrul: 9 Aralık 1982 (ADOB, 1982)	Köçekçe: 31 Mart 1973 (KBY, 2009:374)
Haçerli Hanım: 13 Nisan 1966 (KBY, 2009: 225)	Çoban Yıldızı: 28 Aralık 1983 (İZDOB, 1984)	Ebru: 21 Ekim 1981 (KBY, 2009:607)
Güzelleme: 24 Mart 1975 (KBY, 2009: 438).	Hıdırellez: 31 Mart 1986 (KBY, 2009:757)	Bodrum Aşkı: 8 Ağustos 2012 (DOB, 2012)
Sinfonietta: 13 Nisan 1966 (KBY, 2009: 227)	Milli Egemenlik Destanı: 1990 (ADOB,1990a)	Dansın Rengi: 26 Kasım 2015 (İZDOB, 2015)
Hürrem Sultan: 20 Ocak 1977 (ADOB, 1977)	Saray Eğlenceleri: 31 Mart 1986 (KBY, 2009:759)	Düğün: 15 Aralık 2016 (MDOB, 2016b)
Yoz Döngü: 24 Mart 1975 (ADOB, 1975)	Yunus Emre: 11 Şubat 1991 (ADOB, 1990b)	Bir Kumru Masalı: 15 Mart 2007 (İZDOB, 2007)
Oluşum: 18 Ekim 1973 (KBY, 2009: 583)	Türk Hamamı: 14 Şubat 1998 (İZDOB, 1998)	Emrah ile Selvihan: 18 Aralık 2004 (İDOB, 2004a)
Bulutlar Nereye Gider: 3 Kasım 1977 (ADOB, 1977)	İnsanın Yükselişi: 9 Mayıs 1987 (İDOB, 1988)	Yunus (Mânâ): 17 Mart 2022 (İDOB, 2022)
İnsan İnsan: 1978-1979 Sezonu (ADOB,1979)	İnsancık: 7 Mart 1985 (ADOB, 1985)	Alaz ile Cemre: 17 Mart 2022 (İDOB, 2022)
Judith: 22 Mayıs 1970 (ADOB, 1970)	Hayal Yolcuları: 16 Ekim 1993 (İDOB, 1993)	Töre: 29 Mayıs 2008 (ADOB, 2008)
Çoğul: 3 Temmuz 1973 (Kahramankaptan, 2021:110-113)	Kendine Yolculuk: 1990-1991 Sezonu (İDOB, 1991a)	Çakırcalı Efe: 12 Mayıs 2010 (MDOB, 2016a)

Dino ile Ceren: 15 Mart 1991 (İDOB, 1991b)	Mavi Gözlü Dev: 13 Mart 2002 (ADOB, 2002)
	Nazım'la Dans: 21 Mayıs 2001 (ADOB, 2001)
	Kösem Sultan: 12 Mart 2011 (İZDOB, 2011)
	Çağrı: 20 Mart 2008 (MDOB, 2008)
	Kerbela: 12 Mart 2014 (İZDOB, 2014)
	Piri Reis: 16 Ekim 2014 (MDOB, 2014)
	Hüsn-ü Aşk'a Dair: 17 Mayıs 2007 (İDOB, 2007c)
	Çanakkale Şehitleri: 16 Mart 2001 (ADOB, 2003)
	V. Murad: 3 Mayıs 2012 (ADOB 2012)
	Sevginin Bedeli: 16 Mart 2013 (ADOB, 2013)
	Münasebetler: 6 Şubat 2004 (İDOB, 2004c)
	Guguk Kuşu: 20 Mayıs 2004 (ADOB, 2004)
	Çizmeli Kedi: 23 Nisan 2007 (ADOB, 2007)
	Hayatın İçinden: 29 Mayıs 2008 (İDOB, 2008)
	Kontrast: 13 Ocak 2005 (ANTDOB, 2005)
	Gelin: 9 Kasım 2007 (İDOB, 2007a)
	Nox: 27 Nisan 2019 (İDOB, 2019)
	İstanbul: 24 Mart 2007 (İDOB, 2007b)
	Aspendos Yüzyılların Aşkı: 5 Haziran 2013 (ANTDOB, 2013)

		Dahi Daeli, İnsan-E, R.A.M.: 29 Nisan 2019 (İZDOB, 2019)
Toplam: 12	13	34

Tablo 2. 1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenmiş Türk bale eserlerinin sahnelenme tarihleri

Orkestra, Piyano, Yaylı Çalgılar ve Benzeri Eserlerden Uyarlanan Yapıtlar

Çeşmebaşı

Ferit Tüzün'ün (1929-1977) Çeşmebaşı (Bir Türk Fantezisi/Bale Bir Perde) adlı yapıtı, Ninette de Valois'nın koreografisiyle sahnelenen ilk Türk bale eseridir.

“Delikanlılar, çeşmeden su dolduran kızlarla şakalaşırken, satıcı kızlar köye gitmektedirler. Köyün en güzel kızı, oradan geçen ozanla, halk hikâyelerinde idealize edilen âşıkları imgeleyen bir düş kurar. Köylülerin genç kıza dokunmasıyla düş bozulur. Bu sırada çingeneleri, hünerbazları, Karagöz-Hacivat figürleri ve maskeli ikizleriyle bir Anadolu cambazhanesi köye gelir. Gece olunca genç kız, düşlerindeki Karagöz ve Hacivat'la baş başa kalır” (Deleon, 1997: 199).

Andante Allegro

Cemal Reşid Rey'in (1904- 1985) Andante Allegro'su (Bale Bir Perde), iki bölümlü bir yaylı sazlar eseridir. Koreografi Sibel Kasapoğlu'na aittir (İDOB, 2004b).

Köçekçe

Ulvi Cemal Erkin'in (1906 -1972) Köçekçe (Düğün) (Orkestra İçin Dans Rapsodisi/ Bale Bir Perde) adlı eserinin koreografisi Alfred Rodrigeus'a aittir. “Eser köy düğününün törensel danslarıyla başlar. Düğünün başladığı davulcu tarafından ilan edilir. Düğün sahipleri konukları karşılayarak tebrikleri kabul ederler. Dualar okunur. Gelin, kız arkadaşlarına duvak teli dağıtarak talihlerinin açık olmasını diler; sonra damattan yüzgörümlüğü alır ve duvağını açar. Danslar coşkulu bir atmosferde sürer” (Deleon, 1997: 241).

Anadolu'da Gece

Erkin'in Anadolu'da Gece adlı Keman Konçertosu'nun (Bale Bir Perde) koreografisi Geyvan McMillen'a aittir. “Eser bir kadının karşı cinsle yaşadığı iletişimsizliği, baskıyı ve özgürlüğe duyduğu özlemi anlatır. Bu özelden genele, ulusaldan evrensele uzanan bir sorundur” (İDOB, 1990).

Pembe Kadın

Necil Kazım Akses'in (1908-1999) Pembe Kadın (Bale Bir Perde) adlı balesinin koreografisi Oytun Turfanda'ya aittir. Eser bestecinin, 14 Nisan 1948'de Ankara'da Ulvi Cemal Erkin yönetiminde, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasınca seslendirilen Ballad adlı eseridir (Başegmezler, 1992).

“Köy kenarındaki harap evinde Pembe Kadın, kızı Kezban'a kocasından gelen eski mektupları okutmaktadır. Hayatı kızının doğumundan sonra evini terk eden kocayı beklemekle geçmiştir. Kezban babasının dönmeyeceğine annesine inandıramaz. Esmâ kadın, Kezban'a talip çıktığını haber verir. Yıllardır talipler babayı bekleme yüzünden geri çevrilmiştir. Annenin cevabı yine “Hayır”dır. Bunun nedeni kızını isteyen Murat'ın, Pembe'nin başından geçen başarısız bir tecavüz olayına karışmasıdır. Köye gelen mektuptan, Pembe'nin kocasının zengin bir kadınla evlendiği öğrenilir. Murat, Kezban'ı kaçırmaya karar verir. Pembe kızını kaçırmaya gelenlerle uğraşırken yanlışlıkla Kezban'ı vurur” (Deleon, 1997: 522-523).

Hançerli Hanım

Bülent Tarcan'ın (1914-1991) Hançerli Hanım adlı eserinin librettosu İngiliz koreograf Richard Glasstone'a aittir. Eseri Ninette de Valois sahneye koymuştur. “*Eser için eldeki bantlar dinlenerek Tarcan'ın süitlerine karar verilir. Glasstone, Metin And'dan müzik için konu ister. Müzik, Metin And'a eski bir halk hikayesi olan Hançerli Hanım'ı (Bale Bir Perde) çağrıştırır. And, hikâyeyi yaşlı bir meddahın sunumuyla bir rüyaymış gibi anlatır*” (İlyasoğlu, 2006: 156).

Hikâyede;

“İstanbul'da Bedestenli Halil adında çok varlıklı biri yaşamaktadır. Halil Efendi'nin Süleyman adında çok güzel bir oğluyla, İbrahim Bey adında yakın bir dostu vardır. Halil öldükten sonra fırsatçılar, onun mirasını yemek için oğlunu ayartırlar. Süleyman parasız kalınca İbrahim Bey onu bir işe koyar. Bir gün Süleyman, bir araba içinde bir hanımla cariyesini görür. Hanım Süleyman'a, Süleyman da cariyeye vurulur. Hanım, Süleyman'ı yalısına alır, ona armağanlar verir. Fakat bir gün Süleyman'ı cariyesi Kamer'le öpüşürken görür. Bunun üzerine kızı kayığa koyup, ormana gönderir. Süleyman kızı bulur. Süleyman'ın kızı sevgisini anlayan Hanım, Süleyman'ı hançerle öldürmek ister. Oradan kayıkla geçen IV. Murat'ın meddahi Tıflı, yaralı delikanlıyı kurtarır, iyileştirir ve sonra bunu Sultan'a bir öykü olarak anlatır. Sultan da suçluları cezalandırır” (Deleon, 1997: 310).

Güzelleme

Nevit Kodallı'nın (1924-2009) 1974'te yazdığı “...küçük orkestra süiti Oytun Turfanda'nın koreografisiyle bir bale yapıtına dönüşmüştür. Güzelleme (Bale Bir Perde) adlı bu yapıt bir köy düğününü anlatır” (İlyasoğlu, 2009: 134).

Ebru

Kodallı'nın piyano ve orkestra için yazdığı Ebru (Bale Bir Perde) adlı yapıtı, IV. Asya Sanatları Festivalinde sahnelenmiştir. Eserin koreografisi Altan Tekin ve Evinç Sunal'a aittir.

“Osmanlı Devleti'ni yeniden yapılandırma çalışmaları sırasında, Nizam-ül Cedid ordusu tarafından yerlerinden edileceklerini düşünen yeniçeriler isyan ederler ve III. Selim'i tahttan indirirler. Nizam-

ül Cedid ordusu dağılır ve IV. Mustafa padişah olur. III. Selim’le gözdesi Çevri Sultan’ın aşkı her şeye karşın sürer. Hamile kalan Çevri Sultan, Mustafa’nın zoruyla çocuğunu aldırır ve ardından IV. Mustafa III. Selim’i öldürtür” (Deleon, 1997: 250).

Sinfonietta

Kodallı’nın Sinfonietta (Bale Bir Perde) adlı yapıtı bestecinin 1949 yılında yaylı sazlar orkestrası için yazdığı bir eserdir. De Valois bu yapıtı bir perde ve üç bölümden oluşan Sinfonietta adlı bir bale eserine dönüştürmüştür. *“Yapıtta, klasik bale ve halk dansları adımlarından yararlanılırken, küçük bir dans grubunun provaları sırasında geçen bir gönül macerası anlatılır”* (Büyükkayıkçı, 2015: 26).

Çoğul

Koreograf Duygu Aykal, besteci Cengiz Tanç’tan (1933- 1997) Divertimento’sunu dans için düzenlemesini istemiştir. *“Divertimento atonal yaklaşımla yazılmış üç bölümlü bir eserdir. Eserde halk müziğinden esinlere ve aksak ritimlere rastlanır. Bestecinin eseri baleye uyarlamasıyla ortaya tek bölümlü bir eser çıkar. Çoğul (Bale Bir Perde), dört duvar arasında yaşayan bir çiftin ilişki ve ikilemlerini konu alır”* (Kahramankaptan, 2011: 99, 110-113).

Bodrum Aşkı

Erim Ardal’ın (1972 İstanbul-) Bodrum Aşkı, Dansın Rengi ve Düğün adlı yapıtları, serbest formda, new age tarzında klasik müzik temelli eserlerdir. Koreograf Mehmet Balkan, yapıtların müziğini, bestecinin yaratılarının içinden seçerek oluşturmuştur (Ardal, 2024). Balkan, Bodrum Aşkı’nda, kadın erkek ilişkilerini irdelemiştir (DOB, 2012).

Dansın Rengi

Ardal ve Balkan, Dansın Rengi’nde (Bale Bir Perde), yaz aşkları, kent kültürünün karmaşıklığı dikkate alınarak sorgulanır. Koreograf, aşkın renklerini dansın renkleriyle ifade eder (İZDOB, 2015).

Düğün

Ardal ve Balkan, Düğün adlı bale yapıtında (Bale Bir Perde), Ayşe ve kardeşi Fatma, aynı gence âşık olurlar. Ferhat Ayşe’ye sevdalanır ve evlenmeye karar verirler. Aşkına karşılık bulamayan, üstelik sevdiği adamın ablası ile evlenmesine dayanamayan Fatma, düğünde ablası ve damadın mutluluğu karşısında çılgına döner. Anne ve babası onu sakinleştirmeye çalışırlar. Ferit adlı bir delikanlının ona âşık olduğunu, onunla evlenip mutlu bir yuva kurabileceğini söyleyerek düğünden

uzaklaştırırlar. Fatma, düğünün en coşkulu anında ablasının gelinliğinin aynısını giymiş bir şekilde çıkagelir. Herkesin şaşkın bakışları arasında elindeki bıçak ile ablasını öldürür. Damat bıçağı elinden aldığı anda da bıçağın vücuduna girmesi için Ferhat'a sıkıca sarılır. Az önceki eğlenceli, mutlu, coşkulu atmosfer yerini ağır bir mateme bırakır. İki kız kardeş annelerinin ağıtı ile sonsuzluğa uğurlanır (MDOB, 2016b).

Konusunu Türk Kültüründen Alan Yapıtlar

Bir Kumru Masalı

Ahmed Adnan Saygun'un (1907-1991) Bir Kumru Masalı balesi (Bale İki Perde), konusunu bir halk efsanesinden almıştır. *"Cinler şehzadesi padişahın kızını kandırmak için bir terziye sihirli bir gelinlik diktirir. Kız, cinler şehzadesi yerine terziye âşık olunca şehzade terziyi kumruya çevirir"* (Aracı, 2001: 212). Koreografi Thorsten Kreissig'a aittir.

Hürrem Sultan

Nevit Kodallı'nın Hürrem Sultan (Bale İki Perde) adlı balesinde Sultan Süleyman, Gülbahar'dan olan oğlu Mustafa'yı, Hürrem'in itirazına rağmen Manisa Valiliği'ne atar. Kanunlara göre Sultan, devletin güvenliği için veliaht dışındaki şehzadeleri öldürme hakkına sahiptir. Hürrem, oğullarının geleceğinden duyduğu endişeyle çeşitli entrikalara girer. Düzmece bir belgeyi Rüstem Paşa vasıtasıyla Sultan Süleyman'a iletir. Şehzade Mustafa, Ereğli'de seferdeyken, babasından gelen çağrıya gidince hayatını kaybeder (ADOB, 1977a). Koreografi Oytun Turfanda'ya aittir.

Deli Dumrul

Bülent Tarcan'ın (1914-1991) Deli Dumrul (Bale Üç Perde) isimli balesinin koreografisi Güloya Aruoba'ya aittir. Eserde, Deli Dumrul'un yaşadığı obayı basarlar. Kavgı sırasında Dumrul'un arkadaşı araya girerek: *"Neden birbirinizi öldürmeye çalışıyorsunuz. Tanrı, zamanı gelince nasıl olsa herkesin canını alacak"* diyerek cenaze alayının yaklaştığını haber verir. Cenaze alayı, ölenin genç olmasından yakınmaktadır. Bunu işiten Dumrul: *"Ölüm sıra ile olmalı, herkes yaşamdan nasibini almalı"* diyerek Tanrı'ya başkaldırır. Öfkelenen Tanrı, Dumrul'un canını alması için Azrail'i gönderir. Dumrul için karısından ve çocuklarından ayrılmak zordur. Tanrı'ya canını bağışlaması için yalvarır. Tanrı, Dumrul'un haline acır, kendi canına karşılık bir can bulursa bağışlayacağını söyler. Dumrul canını kurtarmak için anne ve babasına gider. Can tatlı olduğundan, anne ve babası, oğullarının bu isteğini yerine getiremezler. Dumrul'un karısı kendi canını verebileceğini söyler. Bunun üzerine Dumrul, Tanrı'dan ya ikisinin birden canını almasını ya da

ikisini birden bağışlamasını diler. Bu bağlılık Tanrı'nın hoşuna gider, Dumrul ve karısını bağışlar (ADOB, 1982).

Çoban Yıldızı

Necdet Levent'in (1924-2017) Çoban Yıldızı (Dramatik Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Suna Şenel'e aittir. Eser, Aytaç Şenel'in gerçek yaşamdan esinlenerek yazdığı, Okaliptüs Ağaçları adlı öyküden alınmıştır. Eserde; genç balıkçı bir kıza aşiktir. Balıkçı, yörenin adeti üzerine, genç kıza bir yemeni verir. Kız yemeniyi alarak balıkçının aşkını kabul eder. Gençlerin düğününde, kaptanın ve yaşlı balıkçının hediye ettiği okaliptüs fidanları ve Saf Adam'ın verdiği beşik dikkati çeker. Balıkçılar uzun bir zaman sonra sefere çıkar. Fırtınanın ardından acı haber ulaşır, tekne batmıştır. Genç kız, acı içindedir. Kayalıkların önünde yemenisini çıkarır, karnındaki çocuğunu düşünür. Çoban yıldızına donuk donuk bakar (İZDOB, 1984).

Hıdrellez

Muammer Sun'un (1932- 2021) Hıdrellez (Bale Bir Perde) isimli balesinin koreografisi Güloya Aruoba'ya aittir. *“Halk, Hıdrellez'i kutlamak üzere mesire alanında toplanmıştır. Kadınlar dilek küpüne dileklerini atarak, küpü gül fidanının dibine bırakırlar. Yaşlı kadın küpe atılanları okuyarak kimin dileğinin tutacağını söyler. Muştuyu alan kadınlar sevinçle dans ederler. Çocuklar yumurta kırmaca oynarlar. Hıdrellez kutlamaları coşkuyla sürer”* (Deleon, 1997: 319).

Milli Egemenlik Destanı

Sun'un Milli Egemenlik Destanı (Bale Bir Perde) adlı yapıtının koreografisi Altan Tekin'e aittir. *“Eser, T.B.M.M'nin kuruluşunun 67. yıldönümü için ısmarlanmıştır. Metin, Kurtuluş Savaşımızı, meclisin kuruluşunu, Cumhuriyetimizin ilanını konu alır. Müzik bu metne bağımlı bestelenmiştir. Türk milletinin, Anadolu toprağının bağımsızlığı uğruna verdiği efsanevi mücadeleyi anlatır. Yapıt müzik ve dans kompozisyonlarının harç edildiği teatral bir çalışmadır”* (ADOB, 1990a: 4).

Yoz Döngü

Cengiz Tanç ve Güray Taptık'a (1935- 1986) ait Yoz Döngü (Bale Bir Perde) isimli yapıtın koreografisi Oytun Turfanda'ya aittir.

“Türk halk müziği sanatçısı Güray Taptık'ın derlemeleri, genel müdürlüğün kararıyla, çok seslendirilmesi için Cengiz Tanç'a verilir. Tanç, dört keman, üç viyola ve iki viyolonsel ve iki kontrbas kullanarak müziği yazar. Ankara Radyosundan başta Güray Taptık olmak üzere sekiz sanatçı iki bağlama, cura, divan sazı, bas divan, mey, zil ve askı davulla eseri yorumlar. Oytun

Turfanda'nın köyde gün doğumuyla başlattığı öyküde kente göçenlerin karşılaştıkları zorlukların altında ezilmelerine karşın bir daha geri dönemeyişleri anlatılır" (Kahramankaptan, 2021: 115-116).

Saray Eğlenceleri

Kemal Çağlar'ın (1938-1996) Saray Eğlenceleri (Bale Bir Perde) adlı balesinin koreografisi Güloya Aruoba'ya aittir.

"Eserde, harem dairesinde cariyeler eğlenip, dans ederler. Haremağası, Başkalfa'ya, Bey'in gelmek üzere olduğunu bildirir. Bey, curcunabazlar eşliğinde görünür. Herşey Bey'in gönlünü hoş tutmak için yapılmaktadır. Güzel ve alımlı Gözde, Başkalfa marifetiyle kendini gösterir. Diğer kadınlar kıskansa da, Bey'in gözü ve gönlü Gözde'dedir. Hareme yayılan hüznü dağıtmak isteyen Hokkabaz, hünerini sergiler ve eğlence başlar" (Deleon, 1997: 568).

Emrah ile Selvihan

Çetin Işıközlü'nün Emrah ile Selvihan (Bale İki Perde) isimli balesinin koreografisi Yuliana Malkhasyants'a aittir. Eserde; Hazret-i Pir, Emrah'a sıkıntılardan geçerek bir halk âşığı olabileceğini söyler. Ona bir silüet gösterir. Yaklaşmaya çalışınca silüet kaybolur. Çok geçmeden pazar meydanında Emrah, Selvihan'ı gördüğünde onun aynı kişi olduğunu anlar. Görür görmez birbirlerine âşık olurlar. Fakat Selvihan'ın babası Miroğlu, Kara Vezir'in isteğiyle Şah Abbas ve Selvihan'ı evlendirmek ister. Selvihan çaresizdir. Sevgililer akşam evin bahçesinde buluşurlar. Şah Abbas aldatıldığını anlayınca Selvihan'ı kaçıır. Saraya gelen Emrah, Selvihan'ı bulur. Bunun üzerine Miroğlu, bir düello yapılmasını ister. Kazanan Selvihan'la evlenecektir. Düelloda Kara Vezir, Miroğlu'nu öldürmek isterken Selvihan araya girer. Selvihan'ın ölümüyle kutsal derviş, aşıkların sevdasının müzikle devam etmesi gerektiğini söyler. Emrah sazını alarak çalmaya başlar. Tüm aşıklar ona katılır (İDOB, 2004a).

Yunus (Mânâ)

Işıközlü'nün Yunus (Mânâ) (Neoklasik Bale Bir Perde) adlı diğer yapıtının koreografisi Ebru Cansız'a aittir. Eserde; Yunus Emre'nin anlam arayışı, bilgeliğe ermesi ve varlığın manasının insanın kendi özünde olduğunu anlaması konu edilir (İDOB, 2022).

Alaz ile Cemre

Işıközlü'nün Alaz ile Cemre (Modern Bale Bir Perde) isimli eseri, koreograf Deniz Özaydın tarafından sahnelenmiştir. Eserde; Bey oğlu Alaz'ın, Bilge Şaman'ın baktığı fallı, Issık Gölü'ne gidişi anlatılır. Kahraman, bir alageyiğin peşine düşer, attığı okla göl kıyısına koşan alageyiği sırtından vurur. O anda alageyik Cemre'ye dönüşür. Ok yarasından akan kan Cemre'ye yapılan büyüü bozmuştur. Atından atlayan Alaz, hızla Cemre'ye doğru koşar ve kırmızı peleriniyle yarayı

dağlar. Birbirlerine vurulan iki genç, hayranlıklarını coşku ile ortaya koyarlar. Alaz, kırmızı pelerinle Cemre’yi sarınca, pelerin Cemre’yi tutuşturur. Cemre, can havli ile kendini Issık Gölü’ne atar ve kaybolur. Çılgına dönen Alaz, Cemre’nin suda kaybolduğu yere kırmızı pelerini fırlatarak peşinden sulara gömülür (İDOB, 2022).

Yunus Emre

Timur Selçuk’un (1946-2020) Yunus Emre (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Güloya Aruoba’ya aittir. Eserde; Yunus, Taptuk Emre’nin dergahında, her gün ormana odun kesmeye gider. Getirdiği odunlar çok muntazam ve düzgündür. Bir gün Yunus, odunları bağlayacağı ipin yanında olmadığını fark eder. Orada bulunan bir yılan, toplanmış olan odunlara sarılır. Yunus, odunları taşıyan yılan ve çalı çırpılarla dergâha döner. Etrafta bir sessizlik, şaşkınlık ve saygı havası oluşur. Taptuk Emre ile Ana Bacı, Yunus’a bakıp kendi aralarında konuşurlar. Balım Kız’la Yunus’u evlendirmeye karar verirler. Yunus, Taptuk Emre’ye, aradığını bulamadığını söyleyerek dergâhtan ayrılır. Yıllar sonra geri döner. Ana Bacı’dan, Taptuk Emre’nin kendisini affetmesi için yardım isteyerek dergâhın eşiğine yatar. Taptuk, çıkarken bastonuyla dokunup, “-Kim bu?” diye sorar. Ana Bacı “-Yunus” diye cevap verir. Taptuk “-Bizim Yunus?” deyince Yunus, Taptuk’un elini öper ve dergâh kapısından içeri girer. Balım Kız, gelinliği ile arkadaşlarının arasındadır. Artık Yunus’un görevi, dünyanın her yanına aydınlığı götürmektir. Taptuk Emre asasını fırlatır, Yunus’a peşinden gitmesini işaret eder (ADOB, 1990b).

Töre

Cem İdiz’in (1959-) Töre (Bale İki Perde) isimli balesinin koreografisi İhsan Bengier’e aittir. Eser, “ölme/öldürmeye karşı sevda/hoşgörü temasını dansla ifade eder” (AD, 2008: 18). 1900’lerde, Erzurum’da Karagiller ve Çolakgiller aileleri arasında yıllardır süren bir kan davası vardır. Kara Hasan’ın oğlu Yakup Ağa’yı vuran Çolakgiller’in Mustafa, köye inmiştir. Karagiller, Mustafa’yı öldürmek için silahlanıp dışarı çıkarlar. Silah sesleri duyulur. Mustafa yaralanmıştır. Mustafa, kan davası yüzünden ölmek ve öldürmek istemediğinden, Anadolu’nun misafirperverlik töresince Karagiller’in evine sığınmak ister. Nene, delikanlıya güvenir. Herkes bu karara karşı çıkar. Kara Hasan, anasını kıramaz ve Mustafa’yı misafir olarak kabul eder. Zaman geçtikçe Mustafa iyileşir. Evin küçük kızı Zühre’yle dostluk kurar. Aile üyeleri delikanlıyı öldürmekte kararlıdır. Ancak, Zühre Mustafa’yı sevdiğini söyleyince Nene gençleri evlendirmeye karar verir. Mustafa, töre

gereği Zühre'yi alamayacağından kaçırmayı planlar. Nene ve aile üyeleri Mustafa ve Zühre'nin kaçmalarına yardım ederek sevenlerin kavuşmasını sağlar (ADOB, 2008).

Çakırcalı Efe

İdiz'in, Çakırcalı Efe (Bale İki Perde) adlı yapıtının koreografisi İhsan Bengier'e aittir. Eserde; Mehmet Efe henüz on bir yaşındayken, babası, Hasan Çavuş tarafından öldürülür. Çakırcalı, bütün kaçakçılığı yaparak yaşamını sürdürürken, halka acımasızlık yapan çetelere karşı mücadele verir. Değer yargıları ve savaş taktikleri farklıdır. Osmanlı kendisine af çıkartsa da dağa çıkmak zorunda kalır. Çakırcalı Efe, 1912'de Nazilli yakınlarında girdiği bir çatışma sonucu hayatını kaybeder (MDOB, 2016a).

Mavi Gözlü Dev

Ali Turgay Erdener'in (1957-) Mavi Gözlü Dev (Bale İki Perde) isimli balesinin koreografisi Uğur Seyrek'e aittir. Eser; işgal altındaki İstanbul'da geçer. Nazım Hikmet ve üç arkadaşı, Mustafa Kemal'in yanına, Anadolu'ya geçmek isterler. Eser Nazım Hikmet'in gittiği her yere taşıdığı hüznü, umutları, sevinçleri, umutsuzlukları, duyduğu özlemi, dansın ritmiyle ve beden diliyle yansıtır (ADOB, 2002).

Nazım'la Dans

Mehmet Emin Göktepe'nin (1961 İzmir-), Nazım'la Dans (Bale Bir Perde) adlı balesinin koreografisi Yasemin Erkan'a aittir. Göktepe eser için Nazım Hikmet'in; Diz Boyu Karlı Bir Gece, Ceviz Ağacı, Yaşamak Kasideleri, Rodos Heykeli, Yaşamaya Dair 1-2, Karıma Mektup, Mor Menekşe, Son Otobüs, Ben Bir Yolculuk Yaptım ve Nikbinlik adlı şiirlerini bestelemiştir (ADOB, 2001).

Kösem Sultan

Tevfik Akbaşlı'nın (1962 İzmir-) Kösem Sultan (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Uğur Seyrek'e aittir. Eserde; yurdundan koparılıp İstanbul'a getirilip saraya satılan Anastasia'nın hikayesi anlatılmaktadır. Zekâsı ve güzelliğiyle padişahı etkisi altına alan Mahpeyker (Anastasia), zamanla harem ve devletin idaresine hâkim olur. Bu hakimiyeti ona, "önde giden" anlamına gelen Kösem adını getirir. Kösem, padişahın ölümüyle tahta geçen I. Mustafa'yı, ardından Mahfiruz'dan olan oğlu II. Osman'ı (Genç Osman) entrikalarla bertaraf ederek ilk oğlu IV. Murat'ı tahta geçirir. IV. Murat'ın ölümünün ardından, hapisteki oğlu İbrahim'i tahta çıkarır. İbrahim, kendisine eş olarak Hatice Turhan Sultan'ı seçer. Hatice Sultan'la mücadelesinde, İbrahim'in

tahttan indirilmesini sağlar ve torunu IV. Mehmet'i zehirletir. İbrahim'in Dilaşub'dan olan oğlu Süleyman'ı tahta geçirecekken, Turhan Sultan'ın görevlendirdiği cellât tarafından boğularak öldürülür (İZDOB, 2011).

Çağrı

Can Atilla'nın Çağrı (Bale Bir Perde) isimli balesinin koreografisi Mehmet Balkan'a aittir. Eserin prologu Mevlana'nın cenaze töreniyle başlar. Eserde sırasıyla; Mevlana'nın yaşamı, Mevlâna düşüncesinin toplumda kabul görmesi, Şems-i Tebrizi ile karşılaşması, semanın doğuşu ve yaygınlaşması, Şems'in Mevlâna'yla uyumuna karşın dedikodulardan üzüntüye kapılarak Konya'dan gitmesi, Şems'in gidişiyle Mevlana'nın içine kapanması, bir süre sonra yeniden sohbetlerine, halka öğütlerine başlaması, insanlığa çağrısı, dans estetiği ile sunulurken, dünyanın kendi etrafında dönüşüyle sema arasındaki ilişki anlatılmaktadır (MDOB, 2008).

Kerbela

Atilla'nın, Kerbela (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Mehmet Balkan'a aittir. Eser; *“konusunu peygamberler döneminden alan İslâm tarihi içerikli ilk baledir”* (İZDOB, 2014: 15). İslam Halifesi Hz. Ali, Haricilerden Abdurrahman bin Mülcem tarafından öldürülür. Hz. Ali'nin ölümü, Muaviye'ye yirmi yıl sürecek bir iktidar yolu açar. Oğlu Yezit'in iktidarını sağlamak adına önlemler alan Muaviye, o dönem yöneticilerini çeşitli yöntemlerle ikna eder. Hz. Hüseyin, Kufelilerin kendisini halife olarak görmek istediklerini belirten mektuplarına itibar ederek, Kufe'ye gidince, Yezit'in askerleri tarafından Kerbela'da katledilir (Yeni Asır, 2014).

Piri Reis

Atilla'nın Piri Reis (Bale İki Perde) isimli balesinin koreografisi Armağan Davran'a aittir. Eserde, Kemal Reis, Osmanlı İmparatorluğu adına Endülüslü Müslümanlara yardım etmesi için görevlendirilir. Giderken yeğeni Muhiddini Piri'yi de (Piri Reis) yanına alır. Muhiddini Piri'ye fetihlerdeki başarısından dolayı Piri Reis adı verilir. Kemal Reis'in vefatının ardından inzivaya çekilen Piri Reis, ilk dünya haritasını çizer. Yavuz Sultan Selim Mısır seferindeyken, Piri Reis Mısırlı güzel Amunet'e âşık olur. Amunet'in ağabeyi Osahar, kız kardeşinin bir düşmana âşık olduğunu duyunca, Piri Reis'i öldürmek ister. Ölmekten son anda kurtulan Piri Reis, sevgilisinin özlemiyle yurda dönmek zorunda kalır. Piri Reis, Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta geçmesiyle Derya Beyi unvanını alır. Mısır'da ise Amunet, Piri Reis'e duyduğu aşkı mektuba dökmektedir. Odasına giren Osahar, kardeşine engel olmak isterken onu boğarak öldürür. Diğer yanda, Topkapı

Sarayı'nda düzenlenen törende Piri Reis, Kitab-ı Bahriye'sini padişaha sunmakta, dünya haritasındaki detayları ve resmettiği hikayeleri anlatmaktadır. Kanuni, başarılarına karşılık Piri Reis'i bir yüzükle ödüllendirir. Çok geçmeden, Amunet'in, aşkı uğruna öldüğü duyulur. Piri Reis sanrılarında Amunet ile vedalaşır (MDOB, 2014).

Hüsn-ü Aşk'a Dair

Rahman Altın'ın (1971 Ankara-) Hüsn-ü Aşk'a Dair (Modern Bale İki Perde) adlı eserinin koreografisi Beyhan Murphy'e aittir. Divan edebiyatının önemli mesnevîlerinden Hüsn-ü Aşk, Şeyh Gâlib tarafından yirmi altı yaşında bir iddia üzerine yazılır. Bu alegorik mesnevide ilâhî aşka kavuşmanın güçlüğü anlatılmaktadır (İDOB, 2007c).

Çanakkale Şehitleri

Orhan Şallıel'in (1968 Adana-) Çanakkale Şehitleri (Bale İki Perde) isimli eserinin koreografisi Merih Çimenciler'e aittir. Eserde, Emine annenin, iki oğlu da cepheye çağrılır. Çanakkale'de farklı cephelerde yaşanan çetin mücadelenin ardından oğul Mehmet şehit düşer. Mehmet'in vurulduğu anda, bir oğlu dünyaya gelir. İngiliz, Türk, Fransız, Anzak bütün milletlerin evlâtları bu naaşın önünde barış için yemin eder. Hasibe gelin, babasını Çanakkale'de kaybeden oğlunun adını Mustafa Kemal koyar. Biri oğlunu, diğeri ise eşini kaybeden bu iki kadın, acılarını başkalarıyla paylaşırlar. Artık çocuklarını büyüteceklerdir (ADOB, 2003).

V. Murad

Emre Aracı (1968 Ankara-) ve Bujor Hoinic'in (1950 Timişoara-) V. Murad (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Armağan Davran'a aittir. Eserde, son derece kültürlü, zarif ve sanatkâr ruhlu olan V. Murad, amcası Abdülaziz'in ölümünün ardından delirdiği ithamıyla saraya hapsedilir. Sultan Murad, yirmi sekiz yıl Çırağan Sarayı'nda ailesiyle hapis hayatı yaşar. Eser V. Murad'ın hayat hikayesini temel alarak kurgulanırken, karakterler gerçek hayattan alınmıştır (ADOB, 2012). Aracı, hikâyeyi "*Murad'ın gördüğü hayâli bir rüya içerisinde, zihnindeki geri dönüşlerle anlatırken, bir gün içerisinde geçen olaylardan bir ömre göndermeler yaparak kurgular*" (Aracı, 2012: 70-71).

Türk Hamamı

Hasan Cihat Örtör'in (1958-) Türk Hamamı adlı balesinin koreografisi Şenay Sönmez'e aittir. Eserde, çöpçatan kadın, iki ailenin kadınlarına Dilber'in güzelliğini öve öve bitiremez. Bu

övgülerden fazlasıyla etkilenen oğlan anaları, kızı görmek için sabırsızlanırlar. Hamamda çilingir sofraları kurulur, oğlan anaları kızı alıcı gözüyle süzer. Dilber, olan bitenden habersizdir. Görümcelerden biri karşı tarafa laf atınca ortalık karışır. Kadınlar arasındaki atışma kıyasıya sürerken, Dilber'in hamamı terk ettiği fark edilmez. Dilber'in gidişiyle ortalık yatışır. Genç kız, sevgilisinin armağanı olan tarağı çıkarıp saçlarında gezdirirken, hamam huzurla ve aşkla dolar (İZDOB, 1998).

Özgün Konuları İşleyen Yapıtlar

Oluşum (Pys-20-26)

“İlhan Usmanbaş'ın (1921) Bale İçin Müzik (1969) başlıklı yapıtı, koreograf Jean Marie Sosso tarafından Pys-20-26 adıyla Cenevre'de 1971'de sahnelenir. Eser, 1974 yılında Duygu Aykal tarafından Oluşum adı altında Ankara'da sahnelenir” (İlyasoğlu, 2000: 153).

Oluşum'da (Bale Bir Perde) doğada yeni oluşmuş canlılardan bir küme, ilk yaşam deneyimi içindedir. Yavaşça büyüyen ateşle, büyük bir sıcak dalgası ve ardından yok edici bir soğuk dalgası gelir. Küme direnmeye çalışır. Büyük sular gelir ve suların geri çekilmesiyle canlılar, değişen koşullara dayanamazlar. Kümenin bütün canlılığını yitirdiği sanısı veren bir durgunluktan sonra, hayat yeniden doğar. Bu sancılı gelişim sürecinde, kümeyi oluşturan canlılar iki insana dönüşür; bir kadın ve bir erkek. Bu en gelişmiş iki canlı, karşılıklı tanışır, birbirlerindeki çoğalma ve yaratma gücünü denerler. Kadınla erkek, doğanın değişimlerinden etkilenen edilgen canlılar olmakla yetinmeyecek, doğayı değiştiren, kendileri için yaşanılabilir kılan yaratıcılar olacaklardır. Bu eylem, sırasında, çalışan, yaşamak için iş yapan bir insan kümesi oluşur” (Deleon, 1997: 489).

Bulutlar Nereye Gider

Koreografisi Duygu Aykal'a, müziği İlhan Usmanbaş'a ait olan Bulutlar Nereye Gider (Üçlü Bale/Bir Perde) isimli balesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nden yola çıkarak hazırlanmıştır. Eser, büyüklerin çocuklara gerçekleştiremeyeceği sözler vermesinin güzel bir düştten başka bir şey olmadığını anlatır. Koreograf ve besteci bu düşle, yaşadığımız gerçek dünyayla, kocaman bir soruya dönüşen çocuk dünyasını karşı karşıya getirmek ister. Çocuğun bakışıyla, büyükler dünyasını yargılar (ADOB, 1977b).

İnsanın Yükselişi

“Koreografisi Oytun Turfanda'ya, müziği Cengiz Tanç'a ait İnsanın Yükselişi (Olimpik Bale /Bir Perde) adlı balesi, besteciye, Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından sipariş verilmiştir” (Kahramankaptan, 2021: 125). Turgut Atakol'un metninden esinlenilerek hazırlanan eserde, erkek ve kadının sevgiyi keşfederek çoğalması ve toplumu oluşturmaları anlatılır. İyiliğin ve kötülüğün

savaşlarının ardından ölüm kavramının getirdiği yok oluş yerine bir arada ve barış içinde bir uygarlık yaratılabileceği ifade edilir (İDOB,1988).

İnsan İnsan

Duygu Aykal ve Engin Aksan (1947-2001), İnsan İnsan (Bale İki Perde) isimli balesinde; öyküsünü usu ile yazan, yazgısını eli ile hazırlayan, korku, kahramanlık ve kuşkulardan oluşan, hem oyuncu hem seyirci insanın hikayesi anlatılmaktadır (ADOB, 1979).

İnsancık

Aykal, Engin Aksan’la diğer ortak eseri İnsancık’ta (Bale Bir Perde), varoluşundan beri yaratma duygusu ile yaşayan ve kendini dahi yok edecek bulgulara tutsak olan insanı konu alır (ADOB, 1985).

Sevginin Bedeli

Muammer Sun’un, Sevginin Bedeli (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Uğur Seyrek’e aittir. Eser, umutsuz bir sevda öyküsü üzerine kuruludur. Köylü bir genç ile padişah haremindeki Hüzünlü Sultan’ın, sevda yüzünden başına gelenleri anlatır. Bu sevda, her ikisini de bedel ödemek zorunda bırakır. Köylü genç, sevgisi uğruna kör olur. Hüzünlü Sultan ise saraydan vazgeçer. Ödedikleri bedel karşılığında sevdalıları, hüzünlü bir mutluluğa kavuşurlar (ADOB, 2013).

Judith

Çetin Işıközlü’nün (1939) Judith (Bale Bir Perde) isimli eserinin koreografisi Alfred Rodriguez’e aittir. Eserde, kuşatılmış Jerusalem şehrinin surları dışında, genç fatih Holyfernes ve askerleri, şehrin esir oluşunu kutlamaktadır. Şehir halkı Hollyfernes’e ülkelerini istilâ etmemesi için, güzel bakire Judith’i gönderir. Fakat bu, şarabına zehir konması için düzenlenen planın bir parçasıdır. Şehrin duvarları arkasında Judith’in işaretini bekleyen yaşlı adam ve arkadaşları, Hollyfernes’in başını keserler. Şehirli kadınlar, zalim fatihin ölümünü kutlarken Judith, halkına verdiği sözü tutmak uğruna, hayattaki tek aşkını kaybeder (ADOB, 1970).

Hayal Yolcuları

Levent Çoker’in (1958 -) Hayal Yolcuları (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Oytun Turfanda’ya aittir. Eserde, “Hayal Yolcuları Gelip Geçer Bu Sahneden/Ellerinde Bir Avuç Ümit/ Kimi Yorgun Kimi Mutlu/ Hayal Yolcuları Gelip Geçer Bu Sahneden/Kimi Alkışlarına Boğulur

İnsanların/Kimi Gözyaşlarına Yıkıntıların/Kimine Aydınlık Bir Cadde/Kimine Çıkamaz Sokak Gibidir Sahne” şeklinde başlayan şiirsel metnin özünden yola çıkılarak yapılan koreografide, Oytun Turfanda, genelde sanatçının, özelde dansçının yüce ve özverili uğraşını on dört bölüm halinde sergilemektedir (İDOB, 1993).

1. Perde: I. Hayal Yolcuları II. Dansla Yaşamak III. Gece Kuşları IV. Değişmeyen V. Benim Neyim Eksik VI. Rüya Ülkeleri Burası
2. Perde: I. Bitmeyen Heyecan II. Pas De Deux- Hayal Yolcuları III. Biz Bize IV. Acılar Olsa Da V. Hakkım Yok VI. Duygular VII. Dansla Yaşamak II VIII. Son Sözlere Gerek Yok

Münasebetler

Kâmil Erdem (1959 Ankara-) ve Mısırlı Ahmet’in (1963 Ankara-) Münasebetler (Bale Bir Perde) adlı yapıtının koreografisi Nil Berkan’a aittir. Eser, gerçek aşkların yerini, çabuk tüketilen ilişkilere bırakmasını anlatmaktadır. Münasebetler, kadın erkek cinselliğinin mizahi üslupla ele alındığı bir dans gösterisidir (İDOB, 2004c).

Kendine Yolculuk

Erkan Oban’ın (1960-2003) Kendine Yolculuk (Bale Bir Perde) isimli yapıtının koreografisi Yasemin Altıoklar’a aittir. Eser, kendiyi yüzleşmeye karar veren kişinin bu yolculukta birbirinden farklı kimlikleriyle karşılaşması anlatılmaktadır. Kişi, her duruma uygun kimlikler yaratmış ve gerçek kişiliğini kaybetmiştir. Bu kişilik parçalanmasında, gerçek ben’ini keşfetme yolunu seçemez. Artık çağın insanı olmuştur (İDOB, 1991a).

Guguk Kuşu

İlteriş Sun’un (1961 Ankara-) Guguk Kuşu (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi İhsan Bengier’e aittir. Eser, Ken Kesey’in aynı adlı romanından Milos Forman’ın sinemaya uyarladığı (1975) filminden sahneye aktarılmıştır. Hikâyede, hastanenin katı kurallarına uymayanları cezalandıran baş hemşireye karşı, zihinsel engelli ve uyum sorunu olan hastaların direnişi anlatılmaktadır (ADOB, 2004).

Dino ile Ceren

Münir Nurettin Beken’in (1964 İstanbul-) Dino ile Ceren (Bale Bir Perde) isimli eserinin koreografisi Yavuz Özdel’e aittir. Eserde Dino; halka aykırı düşmüş, kayalarda yaşayan, ay ışığında yıldızlara dalan, hayalci bir çobandır. Bu dünyada üç şey istemektedir; bir at, bir cizre-

botan işi eyer, bir de kınalı örgü saçlarıyla dünya güzeli Ceren. Ceren' in düşü ise Beğin Bey'in karısı ve köyün sahibi olmaktadır (İDOB, 1991b).

Çizmeli Kedi

Mustafa Erdoğan'ın (1966 Ankara-) Çizmeli Kedi (Çocuk Balesi İki Perde) adlı balesinin koreografisi Nurdan Sinkil'e aittir. Eserde, uzak ülkelerin birinde yaşlı bir değirmenci yaşar. Değirmencinin üç oğlu, bir değirmeni, bir eşiği, bir de kedisi vardır. Üç oğlu değirmende çalışır, eşek unu taşır, kedi de fareleri yakalar. Yaşlı değirmenci ömrünün sonuna geldiğini anladığında üç oğlunu yanına çağırıp, büyüğe değirmeni, ortanca oğluna eşiği ve küçük oğluna da kedisini bırakır. Oğlan: “-Ben bu kediyle ne yaparım? diye düşünürken kedi: “-Bana bir çift çizme alırsan sana yardım ederim” der. Ardından efendisini soylu biri olarak tanıtmak için bir plan yapmaya başlar (ADOB, 2007).

Hayatın İçinden

Erhan Seçkin'in (1977 Ankara-) Hayatın İçinden (Komik Bale İki Perde) adlı yapıtının koreografisi Nil Berkan'a aittir. Eserde, iki gencin istemedikleri halde ailelerinin menfaatleri gereği evlenmeye zorlanmaları, para hırsının ve bencilliğin insani değerlerin önüne geçmesi anlatılmaktadır (İDOB, 2008).

Kontrast

Utku Şilliler'in (1975 İstanbul-) Kontrast (Modern Bale Bir Perde) adlı eserinin koreografisi Uğur Seyrek'e aittir. Eserde; forma sokulmuş dansçının, nefes, hız ve direnç sınırlarını zorlayarak bir saatlik bir zaman sürecinde, zihinsel olarak maksimum konsantreyle, fiziksel performansı en üst seviyede kullanabilme başarısı anlatılmaktadır. Sahnede bu başarının verdiği haz duygusu, ortaya çıkan performansla birleşerek seyircinin algılayabileceği uyuma ulaşır (ANTDOB, 2005).

Gelin

Şilliler'in Gelin (Bale Bir Perde) adlı eserinin koreografisi Uğur Seyrek'e aittir. Eserde; yasak aşkların kabul görmediği toplumlarda kadın olmanın zorluğunu, sevgiyi ve nefreti aynı anda yaşamamanın baskısı anlatılmaktadır (İDOB, 2007a).

Nox

Şilliler'in Nox (Modern Bale Bir Perde) adlı balesinin koreografisi Deniz Özaydın'a aittir. Eserde;

“insanlığın yeniden bir yaşam kurma şansı olsaydı sonuç yine aynı mı olurdu”, “yaşadığımız gezegenin bir parçası olmak yerine onun sahibi olmak için mi uğraşırdık”, “birlikte yaşamamanın mutluluğunu paylaşmak varken yine bencilliğimiz ön plana mı çıkardı” sorularıyla seyircinin yüzleşmesini umut etmektedir (İDOB, 2019).

İstanbul

Serkan Alkan’ın (1979 Bursa-) İstanbul (Epik Bale İki Perde) isimli balesinin koreografisi Hülya Aksular’a aittir. İstanbul’un 500 yılı aşan tarihini yansıtmaya iddiasındaki eser, seyirciye Türkiye’de kolektif bellekte yer edinen Kız Kulesi, minare, ezan sesi, kilise, vapur, laleler, martılar, rakkaseler, yeniçeriler gibi çeşitli imgeleri sunmaktadır (İDOB, 2007b).

Aspendos Yüzyılların Aşkı

Hasan Niyazi Tura’nın (1982 İstanbul-) Aspendos Yüzyılların Aşkı (Bale İki Perde) adlı balesinin koreografisi Nugzar Magalashvili’ye aittir. Eserde; dönemin yaşam tarzı içinde, Aspendos amfiteyatrosunun yapılış öyküsü anlatılmaktadır. Hikâye Aspendos kralı Andromachos’un güzeller güzeli kızı Belkis’la, ona aşık mimarlar Kesos ile Zenon arasındaki rekabeti içermektedir (ANTDOB, 2013).

Dahi Daeli, İnsan-E ve R.A.M.

Devlet Opera ve Balesinin hazırladığı, Dünya Dans Günü Özel Gösterisi için sahnelenen üç eser şöyledir;

1. Özge Usta’nın (1978 İzmir-) Dahi Daeli (Bale Bir Perde) adlı balesinin koreografisi Melodi Sıcakyüz Olataş’a aittir. Koreograf, Dali ile balenin buluşmasını reelde sıkışan ruhların sürreal ile şahlanması olarak ifade etmektedir (İZDOB, 2019).
2. Kaner Sümer’in (1981 İzmir-), İnsan-E (Bale Bir Perde) isimli balesinin koreografisi Burcu Olguner’e aittir. Eserde, insanlar yaşadıkları travmaları içselleştirdiği için, kiminin bu izlerle yolunu bulabildiği, kiminin de tamamen yolunu kaybettiği anlatılmaktadır (İZDOB, 2019).
3. Berkay Özideş’in (1984 Kıbrıs-), R. A. M (Bale Bir Perde) (Random Access Memories With Emotional Algorithm) (Duygusal Algoritma ile Rastgele Erişim Anıları) adlı eserinin koreografisi Sertan Yetkinoğlu’na aittir. Eserde, RAM, beyin sinyallerinin bedenle kurduğu bağlantıyı inceler. Varoluştan beri biriken ve dönüşen duygusal dalgaların, kendine has bir algoritmayla, rastgele anılara erişerek, beden dilini nasıl domine edebileceği anlatılmaktadır (İZDOB, 2019).

SONUÇ VE ÖNERİLER

1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenmiş Türk bale eserleri tablosundaki toplam 59 eserin üç gruba dağılımı incelendiğinde; konusunu Türk kültüründen alan ikinci gruptaki 24 eserle, özgün konuları işleyen üçüncü gruptaki 22 eser arasında iki adet eser farkı olduğu görülmüştür. Çalgı müziğinden uyarlanmış birinci grup, 13 adet eserle diğer gruplara oranla düşük sayıdadır.

1960-2025 yılları arasında Devlet Opera ve Balesinde sahnelenmiş Türk bale eserlerinin sahnelenme tarihleri tablosu incelendiğinde; 1960-1980 yılları arasında 12 eser, 1980-2000 yılları arasında 13 eser sahneye konmuştur. 2000-2025 yıllarını kapsayan grupta 34 eser yer almaktadır. 1960-2000 yılları arasında sahnelenmiş tüm eserlerin toplam sayısı ile, 2000-2025 yılları arasında sahnelenmiş eserler arasında 9 adet eser farkı vardır. Son 25 senede Türk eserlerinin üretimi ve sahnelenmesinin yüksek bir oranda arttığı görülmüştür.

Birinci ve ikinci grup yapıtların içerikleri incelendiğinde; eserleri oluşturan hikâye, müzik, dans, dekor veya kostüm bileşenlerinin içinde folklor unsurlarının varlığının öne çıktığı saptanmıştır. De Valois'nın Çeşmebaşı balesinin; köy hayatını işleyen konusuyla, dekor ve kostüm tasarımıyla, köy çığırtkanı, halk ozanı, Karagöz Hacivat gibi karakterleriyle özgün Türk motiflerini ele aldığı tespit edilmiştir.

Koreografisini Oytun Turfanda'nın (1947-2001) yaptığı Hidayet Sayın'ın oyunundan uyarlanan Pembe Kadın, halk oyunlarımızın adımlarını, çağdaş bale tekniği ile bağdaştıran ulusal bale ekolünün ilk örneğidir. Yoz Döngü'de, köyden kente göçenlerin yaşadığı zorluklar anlatılırken, koreograf, halk dansı adımlarını klasik adımlarla harmanlamıştır ve besteci orkestrada bağlamayı kullanmıştır. Turfanda, Kodallı'yla beraber Hürrem balesini tasarlamıştır. Dekor ve kostümlerde, dönem renkleri ve devrin giyim-kuşam stili temel alınırken, besteci, hikâyenin dramatik yönünü müziğe yansıtmıştır. Eser, belirli bir konu üzerine tasarlanarak yazılmış ilk Türk balesidir.

Düğün balesinde (Köçekçe süiti), geleneksel bir köy düğününü konu alan koreograf Güloya Aruoba (1942-2017), Silifke yöresine ait teke zortlatması, halay, yüz görümlüğü, çeyiz gösterme gibi yerel motifleri işlemiş, Silifke köy seyirlik oyunlarından aşuk ve maşuk oyununu kullanmıştır. Koreograf, Yunus balesinde Alevi semahını, Deli Dumrul balesinde Karadeniz ve Kars adımlarını uygulamıştır. Aruoba'ya göre, koreografide, adım bileşimlerinin dışında, yeni düşünceler ve kavramlar ortaya konulmalı, koreografinin yaklaşım noktalarından biri halk kültürü olmalıdır.

Halk dansı adımlarının dansçıların tekniğini geliştirdiğine inanan İhsan Bengier, koreografide yöresel adımlar gerektiğinde, o adımları, yörenin neresi olduğunu belirtmek amacıyla kullanmıştır. Töre balesinde eserin Erzurum'a ait olduğunu belirleyebilmek için adımları yöresel ritimle ele almıştır. Dansta Erzurum barı ve Erzurum halayını kullanmıştır. Koreograf, müziği de besteciyle beraber buna göre şekillendirmiştir. Bengier, koreografi çalışmalarında ulusaldan evrensele varılacağı düşüncesini benimsemiştir.

Üçüncü grup eserlere örnek olarak Duygu Aykal'ın (1943-1988) çalışmaları örnek gösterilmiştir. Ülkemizde modern dans çalışmalarının öncülerinden olan Aykal için koreografi; koreografin dünya hakkındaki bilinçli yorumudur. Bu yorumda geleneksel veya koreografin tabiriyle ezberlenmemiş hareketlerden ve insan sesinden yararlanılmıştır. Koreografin amacı, sahnelediği eserlerle gerçekler karşısındaki duyarlılığımızı keskinleştirmektir. Aykal, Oluşum'da, insanın varoluşundan günümüze gelişimini konu edinmiştir. Çoğul'da, insanların birey olarak başladığı yolculukta, çoğulun bir parçası olarak oluşturduğu güç birliğini anlatmıştır. Bulutlar Nereye Gider? adlı eserde; bireyin yaşamını belirleyen ve sınırlayan aile, okul, askerlik, politika, bürokrasi ve benzer kavramları dans yoluyla sorgularken, insanın oluşumuna yaptığı olumsuz etkileri eleştirmiştir. İnsan İnsan'da; baş kaldıran/ boyun eğen, yönetenle/ yönetilen gibi karşıtlıkları vurgulamıştır.

Cumhuriyetin kültür politikaları, yerelden evrensele ilerleme vizyonunu benimsemiştir. De Valois'nın, klasik bale eğitimi görmüş kişilerin kendi folklorundan yararlanması fikri cumhuriyetin vizyonu ile örtüşmüştür. De Valois, Türk sanatçılara, bale ve folkloru harmanlayarak Çeşmebaşı'yla bir model oluşturmuş, bestecilerimiz ve koreograflarımız bu düşünce doğrultusunda Türk devlet balesinin gelişimine katkı sunmuşlardır. İncelediğimiz birinci ve ikinci grup eserlerde, folklor unsurlarının varlığı belirgin olarak kendini gösterirken, üçüncü grup eserlerde koreografların dünyayı nasıl yorumladıkları görülmüştür.

Bale sanatında kimlik sahibi olabilmemizin yolu, kültür değerlerimizi temel alan eserlerin, yaratıcı sanatçılar ve yöneticiler vasıtasıyla ortaya çıkmasını desteklemektir. Milli balenin oluşumuna kaynaklık edecek halk danslarının, Türk kimliğinin ortaya konulabilmesinin temel yollarından biri olduğunu unutmadan, kurum yöneticileri bu yolda belirlenecek politikalarla hareket etmelidir.

KAYNAKLAR

ADOB. (1970). *Judith, 1969-1970 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.

- ADOB. (1977a). *Hürrem, 1976–1977 Sezonu Temsil Kitapçığı*. Ankara. Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (1977b). *Bulutlar Nereye Gider, 1977–1978 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (1979). *İnsan İnsan, 1979–1980 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (1982). *Deli Dumrul, 1982–1983 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (1985). *İnsancık, 1984-1985 Sezonu Özel Sayı*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (1990a). *Millî Egemenlik Destanı, 1989–1990 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (1990b). *Yunus, 1990–1991 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2001). *Nazım'la Dans, 2000–2001 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2002). *Mavi Gözlü Dev, 2001–2002 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2003). *Çanakkale Şehitleri, 2002–2003 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2004). *Guguk Kuşu, 2003–2004 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2007). *Çizmeli Kedi, 2006–2007 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2008). *Töre, 2007–2008 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2012). *V. Murad, 2012–2013 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ADOB. (2013). *Sevginin Bedeli, 2012–2013 Sezonu*. Ankara. Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ANTDOB. (2005). *Kontrast, 2004–2005 Sezonu*. Antalya. Antalya Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- ANTDOB. (2013). *Aspendos Yüzyılların Aşkı, 2013–2014 Sezonu*. Antalya. Antalya Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- Aracı, E. (2001). *Doğu Batı Köprüsü*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Aracı, E. (2012). *V. Murad Balesi Nasıl Doğdu?* Andante, Mayıs 2012, ss. 68–72. İstanbul.

- Ardal, E. (2024). *Besteciyle Yapılan Görüşme*. 1 Eylül 2024.
- Başgömezler, N. (1992). *Necil Kazım Akses: Cumhuriyetin Özgün Bestecisi*. Ankara. Sevdâ Cenap And Vakfı Yayınları.
- Büyükkayıkçı, E. (2015). *Türk Balesinde Anadolu Halk Dansları Adımlarının Yeri ve Önemi*. Ankara. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu.
- Deleon, J. (1988). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Balesi*. İstanbul. Dönemli Yayıncılık.
- Deleon, J. (1997). *200 Bale ve Dans*. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Deleon, J. (1998). *Türk Devlet Balesi*. İstanbul. Tılgat Matbaa, Siemens Leasing.
- DOB. (2012). *10. Bodrum Bale Festivali: Bodrum Aşk*. Ankara. Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (1988). *İnsanın Yükselişi, 1987–1988 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (1990). *Anadolu'da Gece, 1989–1990 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (1991a). *Kendine Yolculuk, 1990–1991 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (1991b). *Dino ile Ceren, 1990–1991 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (1993). *Hayal Yolcuları, 1993–1994 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (2004a). *Emrah ile Selvihan, 2004–2005 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (2004b). *Andante Allegro, 2003–2004 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü Yayınları.
- İDOB. (2004c). *Münasebetler, 2003–2004 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü Yayınları.
- İDOB. (2007a). *Gelin, 2006–2007 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (2007b). *İstanbul, 2006–2007 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (2007c). *Hüsn-ü Aşk'a Dair, 2006-2007 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları

- İDOB. (2008). *Hayatın İçinden, 2007–2008 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (2019). *Nox, 2018–2019 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İDOB. (2022). *Yunus “Mana”, Alaz ile Cemre, 2021–2022 Sezonu*. İstanbul. İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü Yayınları.
- İlyasoğlu, E. (2000). *İlhan Usmanbaş*. İstanbul. Yapı Kredi Yayıncılık.
- İlyasoğlu, E. (2006). *Bir Hekimin Senfonik Öyküsü: Bülent Tarcan*. İstanbul. Dünya Kitapları.
- İlyasoğlu, E. (2009). *Mersin’de Yükselen Çağdaş Bir Ses: Nevit Kodallı*. İstanbul. Pan Yayıncılık.
- "İslam Tarihinin Önemli Olayı 'Kerbela' Sahnede." (Erişim adresi: <https://www.yeniasir.com.tr/sarmasik/2014/03/12/islam-tarihinin-onemli-olayi-kerbela-sahnede>), (Erişim tarihi: 28.12.2024).
- İZDOB. (1984). *Çoban Yıldızı, 1983–1984 Sezonu*. İzmir. İzmir Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İZDOB. (1998). *Baleden Çeşitlemeler ve Genç Koreograflar Gösterisi, 1997–1998 Sezonu*. İzmir. İzmir Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İZDOB. (2011). *Kösem Sultan, 2010–2011 Sezonu*. İzmir. İzmir Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İZDOB. (2014). *Kerbela, 2013–2014 Sezonu*. İzmir. İzmir Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İZDOB. (2015). *Dansın Rengi, 2015–2016 Sezonu*. İzmir. İzmir Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- İZDOB. (2019). *Dünya Dans Günü Özel Gösterisi, 2018–2019 Sezonu*. İzmir. İzmir Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- Kahramankaptan, Ş. (2021). *Mor Külhani Besteci Cengiz Tanç*. İstanbul. Cumhuriyet Kitapları.
- KBY. (2009). *Bibliyografya: Devlet Opera ve Balesinde Sahnelenen Opera ve Baleler (1948–1987), Cilt I*. Ankara. Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- MDOB. (2008). *Çağrı, 2007–2008 Sezonu*. Mersin. Mersin Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- MDOB. (2014). *Piri Reis, 2014–2015 Sezonu*. Mersin. Mersin Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- MDOB. (2016a). *Çakırcalı Efe, 2015–2016 Sezonu*. Mersin. Mersin Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- MDOB. (2016b). *Düğün, 2016–2017 Sezonu*. Mersin. Mersin Devlet Opera ve Balesi Yayınları.
- Opera Bale Dergisi. (2016). *Türkiye’de Bale*. Sayı 6. Mersin. Akdeniz Opera Bale Kulübü Yayınları.

Sak, R., Şahin S, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). *Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi*. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4(1), 227-256.
<https://doi.org/10.33400/kuje.843306>

EXTENDED ABSTRACT

19 years before Dame Ninette de Valois (1898–2001) founded Yeşilköy Ballet Academy in 1948, Russian ballerina Evdokia Lydia Krassa Arzumanova (1897–1988) was invited to Ankara by Atatürk for consultation. The first performances in Türkiye by Arzumanova and her students took place at the Casa d’Italia hall on November 8, 1931. In 1941, Arzumanova began teaching at the Tepebaşı Municipal Conservatory and, by the end of the same year, founded the first *Bedî Raks* (Artistic Dance) School at the Eminönü People’s House. “The first performance of the Eminönü People’s House Artistic Dance School was *Bir Orman Masalı* (*A Forest Tale*), staged at the Ankara People’s House, with choreography by Arzumanova and music by Ahmet Adnan Saygun” (Deleon, 1998: 25).

In 1947, Ninette de Valois, one of the directors of the Sadler’s Wells (Royal Ballet), came to Türkiye at the government’s invitation to conduct research and took on the task of establishing a ballet school. The school was managed by Joy Newton from Sadler’s Wells Ballet, with Audrey Knight overseeing training. The Ballet Academy opened on January 6, 1948, and in 1950 was incorporated into the Ankara State Conservatory.

The Ankara State Conservatory Ballet Department graduated seven students in 1956, three in 1957, and fifteen in 1958. This young ensemble formed the State Theatre Ballet Department and, in 1960, staged Manuel de Falla’s *El Amor Brujo* with choreography by Robert Harrold. The first Turkish work staged was *Çeşmebaşı* (*A Turkish Fantasy*), choreographed by Ninette de Valois with music by Ferit Tüzün.

Between 1950 and 1974, British influence in Turkish ballet was strong. De Valois’s vision of having Turkish ballet led by Turkish directors was realized with the support of Aydın Gün. The first Turkish choreographer, Sait Sökmen, staged *Çark* in 1968. In the 1973–1974 season, marking the 50th anniversary of the Republic of Türkiye, the administrative influence of guest British artists was reduced, and two Turkish artists, Hüsnü Sunal and Evinç Sunal, were promoted to ballet master and ballet mistress.

With the proclamation of the Republic, theatre, opera, ballet, and similar art forms were considered key indicators of social transformation. Laws were enacted to establish state-based institutions to contribute to the cultural development of society. “In 1969, the Ballet Department separated from

theatre and became the State Opera and Ballet. Following the establishment of the Ankara and Istanbul directorates (1970), ballet chief choreographers were appointed in İzmir (1981), Mersin (1992), Antalya (1999), and Samsun (2008)” (Opera Bale, 2016: 7).

Beyond classical ballet, the first modern dance company under the Ministry of Culture, *Birim Dance Theatre*, began work in Ankara in 1992, followed by *Modern Dance Türkiye* in 2008.

This study aims to identify ballet works staged at the State Opera and Ballet between 1960 and 2025. It is a descriptive study using the document analysis method, with works grouped into three categories: ballet adaptations of orchestral, piano, string, and similar works with added narratives, as well as works based on Turkish culture, including folk tales, historical figures, and events and finally, original works exploring issues related to human condition. Findings show that folkloric elements are prominent in the first two groups, while the third group reflects choreographers’ interpretations of the world.

As an example from the first group; *Çeşmebaşı (A Turkish Fantasy/Ballet in One Act)* by Ferit Tüzün (1929–1977), choreographed by Ninette de Valois. “Young men tease girls fetching water from the fountain, while vendor girls head to the village. The village’s most beautiful girl dreams of an idealized romantic couple from folk tales when she sees a passing minstrel. The dream is broken when villagers touch her. A troupe of gypsies, acrobats, Karagöz and Hacivat figures, and masked twins arrive. At night, the girl is left alone with the Karagöz and Hacivat of her dreams.”

As an example from the second group; *Hürrem Sultan (Ballet in Two Acts)* by Nevit Kodallı. “Sultan Süleyman appoints his son Mustafa, from Gülbahar, as governor of Manisa despite Hürrem’s pleas. By law, the Sultan may execute princes other than the heir to ensure state security. Fearing for her sons’ and her own future, Hürrem plots intrigues. She organizes festivities to deliver a forged document to the Sultan. During the celebration, the Sultan receives the document from Rüstem Pasha and makes his decision. Prince Mustafa, reassigned from Manisa to Amasya, is summoned by his father during a campaign in Ereğli. Ignoring warnings, he goes and loses his life.”

As an example from the third group; *Bale için Müzik (Music for Ballet)* (1969) by İlhan Usmanbaş, winner of the Geneva Ballet Music Competition, staged in 1971 in Geneva by choreographer Jean Marie Soso under the title *Pys-20-26*. “A cluster of newly formed living beings experiences life for the first time. A slow-growing fire brings a great heat wave, followed by a destructive cold wave. The cluster struggles to survive. Great waters come, and after they recede, the beings cannot

adapt to the new conditions. After a stillness suggesting all life is gone, life is reborn. In this painful process, the beings transform into two humans—a man and a woman—who test their power to create and multiply. They will not remain passive to nature’s changes but will become creators who shape it to make it livable. During this act, a group of working humans emerges” (Deleon, 1997: 489).

Between 1960 and 2025, Turkish ballet works accounted for approximately one-third of the productions staged. The study emphasizes that to establish a distinct identity in ballet, works rooted in cultural values must be created by visionary artists and directors. This research is significant for contributing to the archives of the State Opera and Ballet General Directorate.